

PRIMENA ZAKONA O STRANCIMA I ZAKONA O VOZILIMA NA KOSOVU:

KLJUČNA PITANJA I PRAKTIČNE IMPLIKACIJE

NEW
SOCIAL
INITIATIVE

Objavljuje:

Nova društvena inicijativa - NSI
www.newsocialinitiative.org

Autorka:

Milica Radovanović

Mart 2026, Severna Mitrovica

„Ovaj projekat doprinosi ostvarivanju sledećih Ciljeva održivog razvoja (SDG): Rodna ravnopravnost; Smanjenje nejednakosti; Mir, pravda i snažne institucije; Partnerstva za ciljeve.

Stavovi i mišljenja izneseni u videu pripadaju isključivo učesnicima i ne odražavaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, uključujući UNMIK, niti stavove implementacionih partnera UNMIK-a, NSI.“

UVOD

Ovaj izveštaj objedinjuje uvide sa tematskog dijaloga Community Pulse Forumu o Zakonu o strancima i Zakonu o vozilima, dopunjene osnovnim informacijama o relevantnom pravnom okviru, institucionalnim porukama i ranije identifikovanim oblastima neizvesnosti. Iako diskusija u okviru Community Pulse Forumu predstavlja izvor empirijskih uvida, izveštaj takođe smešta ove perspektive u širi politički, pravni i institucionalni kontekst koji utiče na primenu oba zakona.

U celini posmatrano, ovakav pristup pruža i pregled okolnosti u kojima je diskusija održana i na dokazima zasnovan prikaz načina na koji se ova dva zakona doživljavaju i primenjuju u praksi. Svrha ovog dokumenta je trostruka:

- da prikaže širi pravni, politički i institucionalni kontekst u kojem se sprovodi primena ova dva zakona;
- da sistematizuje ključne probleme, rizike i nejasnoće identifikovane kroz diskusiju na Community Pulse Forumu, kao i druge dobro dokumentovane zabrinutosti;
- da ove nalaze smesti u širi kumulativni kontekst koji utiče na pravnu sigurnost, društvenu stabilnost i poverenje u institucije, posebno među ne-većinskim zajednicama.

Izveštaj se fokusira na praktične efekte i percipirane posledice primene Zakona o strancima i Zakona o vozilima, a ne na pitanja njihove formalne zakonitosti ili ustavnosti. On se oslanja na životna iskustva i uočene prakse kako bi procenio na koji način ovi zakoni funkcionišu u praksi u postojećim institucionalnim i političkim uslovima.

OSNOVE I KONTEKST

ZAŠTO SU OVI ZAKONI VAŽNI U OVOM TRENUTKU

Iako su i Zakon o strancima i Zakon o vozilima na snazi već nekoliko godina, njihov praktični značaj se povećao u svetlu nedavne javne komunikacije kosovskih institucija. Zvanične izjave ukazuju na to da je potpuna primena Zakona o strancima planirana za 15. mart 2026. godine, nakon dva ranija odlaganja — od prvobitne najave od 1. oktobra, zatim do 15. januara, i potom do 15. marta.

Kod mnogih stanovnika ova komunikacija je izazvala izražen osećaj hitnosti i anksioznosti. Zabrinutost nije prvenstveno usmerena na samo postojanje ovih zakona — slični regulatorni okviri postoje u mnogim državama — već na činjenicu da se njihova primena odvija u vrlo specifičnom kontekstu nerazrešenih političkih i institucionalnih odnosa na Kosovu. U takvim okolnostima, primena ovih zakona rizikuje da mnoge pojedince dovede u situacije pravne nesigurnosti i praktičnih poteškoća, ne zbog samih pravila, već zato što širi kontekst u kojem se ona sprovode ostaje nerešen.

Pored pravnog sadržaja ova dva zakona, nedavna javna komunikacija institucija odigrala je značajnu ulogu u oblikovanju percepcije hitnosti i rizika. Ponovljene najave rokova za sprovođenje, u kombinaciji sa naglaskom na sankcijama, nisu bile praćene jednako jasnim i dostupnim smernicama o procedurama, zaštitnim mehanizmima ili dostupnim pravnim lekovima. Kao rezultat toga, neizvesnost ne proizilazi samo iz suštine samih zakona, već i iz načina na koji je njihova primena javno uokvirena i saopštena.

ZAKON O STRANCIMA

Prema Zakonu o strancima, „strancem“ se smatra svako lice koje ne poseduje kosovsko državljanstvo, bez obzira na etničku pripadnost, mesto rođenja ili dužinu boravka. Strani državljani su, po pravilu, dužni da:

- prijave adresu boravka nadležnim organima u propisanim rokovima, uključujući obavezu prijavljivanja svake promene adrese u zakonom definisanom roku;
- poštuju razliku između kratkotrajnog i dugotrajnog boravka, pri čemu je kratkotrajni boravak ograničen na 90 dana u okviru perioda od 180 dana, osim u slučajevima kada je potrebna viza ili dozvola boravka;
- podnesu zahtev za privremenu dozvolu boravka ukoliko borave duže od 90 dana ili ukoliko borave u određene svrhe, uključujući, ali ne ograničavajući se na zaposlenje, obrazovanje, naučno istraživanje, spajanje porodice, humanitarne razloge ili druge zakonom priznate svrhe;
- dokažu svrhu boravka odgovarajućom dokumentacijom (npr. dokaz o zaposlenju, potvrdu o upisu u akreditovanu obrazovnu ustanovu, porodične veze ili ugovorne aranžmane), u skladu sa zahtevima relevantne kategorije boravka;
- poseduju važeća lična i putna dokumenta, uključujući važeći putni dokument, kao i, gde je primenljivo, vizu ili dozvolu boravka, uz dokaz o dovoljnim sredstvima za izdržavanje i zdravstvenom osiguranju;
- poštuju obaveze registracije, prijavljivanja i obnove statusa, uključujući blagovremeno podnošenje zahteva za produženje ili obnovu dozvole boravka i saradnju sa nadležnim organima tokom administrativnih postupaka.

Neispunjavanje ovih obaveza može dovesti do administrativnih sankcija, novčanih kazni, odbijanja ili ukidanja dozvole boravka, kao i donošenja odluka o dobrovoljnom ili prinudnom povratku, uz mogućnost žalbe u skladu sa zakonom propisanim procedurama.

KLJUČNI PROBLEMI

U okviru i Zakona o strancima i Zakona o vozilima, prepreke vezane za dokumentaciju pojavljuju se kao centralan i međusobno povezan strukturni problem. Poteškoće u pribavljanju ili priznavanju ličnih dokumenata — naročito u vezi sa ličnim statusom, prijavom prebivališta, zapošljavanjem i obrazovanjem — funkcionišu kao sistemsko „usko grlo“ koje direktno utiče na sposobnost pojedinaca da ispune zakonske obaveze.

Umesto da predstavljaju izolovane administrativne prepreke, ove barijere u vezi sa dokumentacijom proizvode lančane posledice u više regulatornih oblasti, oblikujući način na koji se oba zakona doživljavaju i primenjuju u praksi.

1. DUGOROČNI STANOVNICI KOJI NE MOGU DA DOBIJU DOKUMENTACIJU IZDATU OD KOSOVA

Ova kategorija sastoji se od dve različite podgrupe pojedinaca koji, uprkos dugotrajnim vezama sa Kosovom, i dalje nisu u mogućnosti da dobiju dokumenta izdata od strane kosovskih institucija.

Prvu podgrupu čine osobe koje ispunjavaju zakonske i ustavne kriterijume za državljanstvo Kosova i koje bi stoga trebalo da podležu samo postupku verifikacije prava na državljanstvo. Umesto toga, od njih se često zahteva da prođu kroz znatno zahtevniji i dugotrajniji proces naturalizacije.

Drugu podgrupu čine osobe koje su duži vremenski period živele na Kosovu i duboko su integrisane u lokalni društveni, ekonomski i porodični život. U praktičnom smislu, one nisu novopridošli niti privremeni stanovnici. Mnoge od njih ispunjavaju suštinske uslove koji se obično povezuju sa zakonitim boravkom u svrhu naturalizacije, uključujući stabilno stanovanje, zaposlenje, obrazovanje i uspostavljene porodične veze.

Uprkos razlikama između ove dve podgrupe, obe se suočavaju sa sličnim strukturnim preprekama u pristupu dokumentima izdatim od strane kosovskih institucija. Ove prepreke proizilaze iz nepriznavanja dokumenata izdatih od strane Srbije, nerešenih evidencija o građanskom statusu, fragmentisanih administrativnih sistema i neujednačenih proceduralnih praksi. U mnogim slučajevima od pojedinaca se zahteva da dostave dodatnu dokumentaciju koja nije jasno propisana zakonom, dobijaju kontradiktorna uputstva od različitih službenika ili se od njih traži da pribave dokumenta koja je u praksi gotovo nemoguće obezbediti.

Međutim, situacija prve podgrupe otvara posebno značajna pravna pitanja. Ovi pojedinci poseduju ustavno pravo na državljanstvo kao potomci državljana bivše Savezne Republike Jugoslavije koji su imali uobičajeno prebivalište na Kosovu 1. januara 1998. godine. U praksi, pristup ovom ustavnom pravu postao je dvostruko uslovljen.

Prvo, jedan podzakonski akt — administrativno uputstvo — restriktivno tumači pojam „potomaka“ tako da se odnosi isključivo na osobe mlađe od 18 godina. Takvo tumačenje u suštini uvodi starosnu granicu nakon koje pojedinci više ne mogu da pokrenu postupak verifikacije prava na državljanstvo, već su primorani da apliciraju kroz znatno složeniji proces naturalizacije.

Drugo, nakon što budu upućeni na postupak naturalizacije, mnogi podnosioci zahteva nailaze na dodatnu prepreku: pasoši izdati od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije često se ne prihvataju kao važeća dokumentacija za prijavu prebivališta. Budući da je prijava prebivališta preduslov za pokretanje postupka naturalizacije, pojedinci se mogu naći u situaciji da uopšte ne mogu da započnu ovaj proces.

Ova prepreka u vezi sa dokumentacijom pogađa i drugu podgrupu — osobe koje nemaju roditeljsko pravo na državljanstvo Kosova — iako je za njih pitanje pasoša samo jedna od više administrativnih poteškoća sa kojima se susreću tokom postupka naturalizacije.

Kao posledica kombinacije ovih faktora, uključujući prakse koje u suštini uslovljavaju pristup ustavno zagarantovanim pravima, formalno usklađivanje sa Zakonom o strancima postaje strukturno nedostižno za mnoge dugoročne stanovnike. Uprkos njihovoj faktičkoj integraciji i dugotrajnom prisustvu na Kosovu, ovi pojedinci mogu biti pravno klasifikovani i tretirani kao „stranci“, što stvara dubok nesklad između životne stvarnosti i pravnog statusa. U odsustvu tranzicionih rešenja ili prilagođenih mehanizama, dugoročni boravak se ne prevodi u pravnu sigurnost, čime se produžava stanje pravne neizvesnosti i ranjivosti.

2. ZAPOSLENI I STUDENTI POVEZANI SA INSTITUCIJAMA KOJIMA UPRAVLJA SRBIJA

Drugu grupu koja je nesrazmerno pogođena čine profesionalci i studenti čije je zaposlenje ili obrazovanje povezano sa institucijama koje funkcionišu u okviru sistema Srbije, naročito u oblastima zdravstva i obrazovanja. Ovu grupu čine lekari, profesori, nastavnici i studenti koji mogu delimično ili u potpunosti boraviti van Kosova, ili čija institucionalna pripadnost ne odgovara formalno priznatim kategorijama boravka.

Za ove pojedince, ključni izazov leži u dokazivanju zakonom priznate „svrhe boravka“ u skladu sa Zakonom o strancima. Ugovori o radu, potvrde o upisu i institucionalna dokumentacija izdata od strane institucija koje funkcionišu u okviru sistema Srbije često se ne priznaju od strane kosovskih vlasti, što dovodi pojedince u situaciju da njihovo profesionalno ili obrazovno angažovanje ne može lako da se prevede u pravno usklađen status. Ovu neizvesnost dodatno produbljuje činjenica da kosovske vlasti ne priznaju pravni status institucija koje funkcionišu u okviru sistema Srbije, ostavljajući otvorenim pitanje da li se dokumenta izdata od strane tih institucija mogu prihvatiti kao validan dokaz u postupcima regulisanja boravka.

Ovakva situacija stvara povećane rizike od novčanih kazni, gubitka boravišnog statusa ili mera udaljenja, čak i u slučajevima kada pojedinci obavljaju društveno važne funkcije ili pohađaju obrazovanje u dobroj veri. Studenti koji žive u studentskim domovima suočavaju se sa dodatnom neizvesnošću u vezi sa prijavom adrese boravka, dok profesionalci zaposleni u sektorima zdravstva i obrazovanja mogu biti izloženi sankcijama uprkos dugogodišnjem radu u lokalnim zajednicama.

U oba slučaja, neusklađenost sa zakonom ne proizilazi iz izbegavanja ili nespremnosti da se zakon poštuje, već iz strukturnih neusklađenosti između postojećih institucionalnih realnosti i formalnih zahteva pravnog okvira.

3. INTERNO RASELJENE OSOBE (IDP) / IZBEGLICE SA KOSOVA

Dodatnu kategoriju potencijalno pogođenu primenom Zakona o strancima čine interno raseljena lica (IRL) poreklom sa Kosova koja ne poseduju dokumenta izdata od strane kosovskih institucija. Iako su ova lica raseljena sa Kosova i u različitim administrativnim i humanitarnim kontekstima prepoznata kao raseljena, ona formalno mogu potpasti pod definiciju „stranca“ prema Zakonu o strancima ukoliko ne poseduju kosovsko državljanstvo.

Kod mnogih interno raseljenih lica, praznine u dokumentaciji proističu iz okolnosti povezanih sa raseljenjem, uključujući gubitak evidencija, nerešenu registraciju građanskog statusa i dugotrajan boravak van Kosova. U odsustvu prilagođenih pravnih mehanizama ili tranzicionih zaštitnih mera, takva lica mogu biti primorana da regulišu svoj boravak kao strani državljani kada se nalaze na Kosovu, uprkos svojoj istoriji raseljenja i dugotrajnoj povezanosti sa teritorijom.

Ovakva situacija stvara posebno osetljivu pravnu poziciju, jer bi lica raseljena sa Kosova mogla biti tretirana kao stranci u odnosu na mesto svog porekla. Nedostatak jasnoće u pogledu toga kako se status interno raseljenih lica uklapa sa zahtevima boravka prema Zakonu o strancima rizikuje da dodatno produbi postojeće ranjivosti i može otvoriti pitanja u vezi sa pravnom sigurnošću, proporcionalnošću i usklađenošću sa širim mehanizmima zaštite koji se odnose na raseljena lica

ZAKON O VOZILIMA

Prema Zakonu o vozilima, vozila koja učestvuju u drumskom saobraćaju na Kosovu moraju biti registrovana i korišćena u skladu sa zakonom, bez obzira na mesto registracije, vlasništvo ili državljanstvo vozača.

Vlasnici i vozači vozila su, po pravilu, dužni da:

- obezbede da je vozilo uredno registrovano i da su registraciona dokumenta važeća i priznata za upotrebu u drumskom saobraćaju na Kosovu;
- poštuju propisane tehničke i bezbednosne standarde, uključujući obavezne tehničke preglede i zahteve u vezi sa osiguranjem;
- poštuju razliku između vozila registrovanih na Kosovu i vozila registrovanih u inostranstvu, uključujući pravilo da vozila sa stranom registracijom, po pravilu, mogu učestvovati u drumskom saobraćaju na Kosovu do tri (3) meseca od dana ulaska, uz ispunjavanje dodatnih uslova;
- pridržavaju se različitih vremenskih ograničenja koja se primenjuju na korišćenje vozila registrovanih u inostranstvu, a koja mogu varirati u zavisnosti od vlasništva, državljanstva, statusa prebivališta ili boravka, kao i države registracije vozila;
- dokažu zakonito vlasništvo ili važeće ovlašćenje za korišćenje vozila, naročito u slučajevima kada vozač nije registrovani vlasnik;
- u svakom trenutku poseduju važeću dokumentaciju o vozilu, uključujući dokaz o registraciji, tehničkom pregledu, osiguranju i, gde je primenljivo, pisano ovlašćenje za upravljanje vozilom koje je u vlasništvu drugog lica;
- sarađuju sa nadležnim organima tokom saobraćajnih kontrola, inspekcija i postupaka sprovođenja zakona, uključujući proveru usklađenosti sa primenljivim vremenskim ograničenjima.

Prema javno dostupnim smernicama koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova, u praksi se primenjuju i dodatne razlike, uključujući:

- kraće dozvoljene periode korišćenja u određenim slučajevima (npr. svega osam (8) dana kada vozač nema regulisan boravak u državi u kojoj je vozilo registrovano);
- ograničenja u vezi sa korišćenjem vozila registrovanih u inostranstvu na osnovu ovlašćenja, uključujući situacije u kojima je potrebno prisustvo vlasnika vozila;
- posebna pravila koja se odnose na korišćenje stranih vozačkih dozvola, koje za određene kategorije vozača mogu važiti do jedne (1) godine.

Iako su formalno predstavljene kao pojašnjenja, ove razlike značajno utiču na način na koji se zakon doživljava i sprovodi u praksi.

Neispunjavanje ovih obaveza može dovesti do administrativnih sankcija, novčanih kazni, ograničenja u korišćenju vozila ili oduzimanja vozila, u skladu sa važećim zakonodavstvom.

KLJUČNI PROBLEMI

Kao i u slučaju Zakona o strancima, primena Zakona o vozilima u velikoj meri je oblikovana nerešenim pitanjima dokumentacije, koja uslovljavaju sposobnost pojedinaca da dokažu zakonitu upotrebu vozila, status prebivališta ili boravka i ovlašćenje za korišćenje vozila.

1. VLASNICI VOZILA REGISTROVANIH U SRBIJI

Prvu grupu čine pojedinci koji upravljaju vozilima registrovanim u Srbiji koja su u njihovom ličnom vlasništvu. Za mnoge od njih takva vozila predstavljaju osnovno ili jedino prevozno sredstvo, neophodno za pristup radu, zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i drugim osnovnim uslugama.

Iako pravni okvir dozvoljava korišćenje vozila sa stranom registracijom tokom ograničenog perioda — najčešće do tri meseca od dana ulaska — smernice koje su izdale nadležne institucije ukazuju na postojanje više paralelnih vremenskih režima, u zavisnosti od statusa prebivališta, državljanstva i drugih okolnosti. Ova složenost otežava vlasnicima vozila da u praksi utvrde koja se pravila na njih primenjuju.

Neizvesnost dodatno postoji u vezi sa načinom računanja datuma ulaska, tretmanom ponovljenih ulazaka, kao i odnosom između zakonite upotrebe vozila i statusa prebivališta ili boravka vozača. Kao posledica toga, pojedinci koji zakonito poseduju svoja vozila mogu se ipak suočiti sa ograničenjima u njihovom korišćenju, novčanim kaznama ili čak oduzimanjem vozila, ne zbog protivzakonitog postupanja, već zbog preklapanja pravila i njihovog neujednačenog tumačenja.

2. VOZAČI KOJI UPRAVLJAJU VOZILIMA REGISTROVANIM U SRBIJI NA OSNOVU DOZVOLE

Drugu grupu čine pojedinci koji upravljaju vozilima registrovanim u Srbiji na osnovu ovlašćenja, ne kao izuzetno ili pomoćno rešenje, već kao primarno i dugoročno rešenje za svakodnevnu mobilnost. Ovi pojedinci često stalno žive na Kosovu i oslanjaju se na korišćenje vozila na osnovu ovlašćenja upravo zato što im njihov status prebivališta onemogućava da registruju vozilo na svoje ime sa registarskim tablicama izdatim u Srbiji. Ovakav način korišćenja vozila nije usputan, već predstavlja rasprostranjenu prilagodbu ograničenjima vezanim za prebivalište i registraciju, pri čemu su osobe koje stalno žive na Kosovu strukturno onemogućene da registruju vozila na svoje ime sa tablicama izdatim u Srbiji.

U praksi se vozila često registruju na ime drugog lica — najčešće osobe koja ima prijavljeno prebivalište u Srbiji i koja je pravno u mogućnosti da izvrši registraciju vozila. Ovlašćeni vozač je, međutim, stvarni i primarni korisnik vozila i od njega zavisi u obavljanju svakodневnih aktivnosti, uključujući odlazak na posao, pristup zdravstvenim uslugama, obrazovanju i drugim osnovnim uslugama.

Prema postojećem regulatornom okviru, korišćenje vozila registrovanih u inostranstvu na osnovu ovlašćenja podleže posebno restriktivnim i uslovljenim režimima. Zahtevi koji se odnose na prisustvo vlasnika vozila, prebivalište u državi registracije vozila ili ovlašćenja izdata u inostranstvu ne odražavaju ovu realnost, jer takav oblik korišćenja tretiraju kao privremen ili izuzetan, a ne kao strukturno nužan.

Kao posledica toga, pojedinci koji su faktički primarni vozači svojih vozila mogu posedovati važeće ovlašćenje, osiguranje i vozačku dozvolu, a ipak ostati u nemogućnosti da ispune formalne uslove vezane za prebivalište ili prisustvo vlasnika. Time se stabilan i neophodan aranžman pretvara u izvor kontinuirane pravne nesigurnosti.

Vozači koji koriste vozila na osnovu ovlašćenja takođe su nesrazmerno izloženi tokom saobraćajnih kontrola na putu, gde se formalni status ovlašćenja lakše dovodi u pitanje. Jaz između stvarne prakse i regulatornih pretpostavki povećava rizik od trenutnih sankcija i dodatno učvršćuje percepciju nepredvidivosti i selektivne primene propisa.

3. IMPLIKACIJE KORIŠĆENJA VOZILA U INSTITUCIJAMA I PRUŽANJA USLUGA

Izazovi povezani sa primenom Zakona o vozilima ne pogađaju samo privatna lica. Oni se takođe odnose i na korišćenje službenih vozila koja koriste institucije koje funkcionišu na Kosovu, od kojih se značajan broj i dalje oslanja na vozila registrovana u Srbiji.

Kao rezultat toga, ograničenja i vremenski rokovi vezani za korišćenje vozila ne utiču samo na individualnu mobilnost, već i na operativne kapacitete institucionalnih službi, naročito u sektorima kao što su obrazovanje i zdravstvo, gde svakodnevno funkcionisanje zavisi od redovne upotrebe službenih vozila.

ŠIRI I KUMULATIVNI EFEKTI

Izvan njihovih neposrednih pravnih odredbi, primena Zakona o strancima i Zakona o vozilima mora se posmatrati u širem i kumulativnom kontekstu kontinuiranih institucionalnih i regulatornih promena. To uključuje najavljene i tekuće napore za integraciju obrazovnih i zdravstvenih institucija koje funkcionišu u okviru sistema Srbije, promene u administrativnom upravljanju, kao i kontinuirano odsustvo Zajednice/Zajednice opština sa srpskom većinom (ZSO) kao strukturiranog mehanizma za rešavanje potreba specifičnih za zajednicu.

Ovi procesi se u velikoj meri odvijaju izvan uspostavljenih dijaloških okvira i bez zaštitnih ili tranzicionih aranžmana koji su bili predviđeni da prate takve sektorske transformacije. U tom kontekstu, primena regulatornih mera ne može se posmatrati izolovano od šireg institucionalnog okruženja u kojem se sprovodi.

Pravna nesigurnost ne proizilazi samo iz sadržaja samih zakona, već i iz načina i vremena njihove primene. Javna komunikacija naglašavala je rokove za sprovođenje i sankcije — posebno u vezi sa najavljenim početkom pune primene — bez odgovarajuće jasnoće u pogledu procedura, zaštitnih mehanizama ili realnih tranzicionih rešenja. To je doprinelo povećanoj neizvesnosti među pogođenim pojedincima.

Kumulativni efekat ovih mera prevazilazi pitanja formalne pravne usklađenosti. Zahtevi vezani za regulisanje boravka i ograničenja u vezi sa korišćenjem vozila direktno utiču na mobilnost, pravni status i svakodnevno funkcionisanje studenata, zdravstvenih radnika, profesora i drugih profesionalaca čiji je angažman ključan za funkcionisanje sistema obrazovanja i zdravstva. U sektorima koji već prolaze kroz osetljive i politički opterećene transformacije, regulatorna neizvesnost može posredno ograničiti pružanje usluga i uticati na kontinuitet i kvalitet njihovog obavljanja.

Kada se više pravnih i administrativnih mera uvodi paralelno — bez adekvatne koordinacije, dijaloga ili institucionalnog utemeljenja — njihov kombinovani efekat može biti produbljivanje osećaja pravne ranjivosti. Ovo je posebno vidljivo u oblastima koje su centralne za svakodnevni život, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju i slobodi kretanja.

U takvom okruženju postoji rizik da se regulatorna usklađenost tretira kao zamena za funkcionalnu integraciju. Formalno usklađivanje sa administrativnim zahtevima samo po sebi ne rešava institucionalna i upravljačka pitanja koja su neophodna za održivu i legitimnu integraciju usluga. Bez dogovorenih i institucionalno utemeljenih aranžmana — poput onih koji su prvobitno bili predviđeni kroz ZSO — regulatorne mere mogu biti percipirane kao jednostrani instrumenti restrukturiranja, a ne kao deo koherentnog i konsenzualnog procesa integracije.

U takvim uslovima, kumulativni efekat ovih paralelnih procesa može potkopati pravnu sigurnost, oslabiti poverenje u institucije i produbiti društvenu krhkost, umesto da doprinese konsolidaciji stabilnosti.

ZAKLJUČNE OPSERVACIJE

Kombinovani uvidi iz diskusije u okviru Community Pulse Foruma i šire kontekstualne analize ukazuju na konzistentan zaključak: ključne zabrinutosti ne proizilaze iz formalnog teksta samih zakona, već iz političkog, administrativnog i institucionalnog okruženja u kojem se njihova primena odvija.

Kada se primenjuju paralelno sa najavljenim merama integracije u sektorima obrazovanja i zdravstva — i u uslovima kontinuiranog odsustva Zajednice/Zajednice opština sa srpskom većinom (ZSO) — ovi zakoni rizikuju da funkcionišu ne samo kao tehnički regulatorni instrumenti, već i kao mehanizmi koji posredno preoblikuju institucionalnu realnost, bez rešavanja osnovnih strukturnih pitanja. Takva dinamika otvara zabrinutosti ne samo u pogledu pravne nesigurnosti i nejednakog uticaja, već i u pogledu održivosti, legitimnosti i dugoročne održivosti integracionih procesa koji se sprovode u takvim okolnostima.

Ublažavanje ovih rizika zahteva više od formalnog usklađivanja sa evropskim regulatornim standardima. Potrebna je jasna i dostupna komunikacija, realistični i inkluzivni tranzicioni aranžmani, prihvatanje ili priznavanje postojeće dokumentacije, kao i dosledna i nediskriminatorska primena propisa. Ključno je da sektorske reforme i procesi integracije budu ugrađeni u dogovorene i institucionalno utemeljene okvire — posebno one koji su prvobitno bili predviđeni za rešavanje pitanja upravljanja specifičnih za zajednice i sektore, uključujući kroz ZSO.

U odsustvu takvih mera, kumulativni efekat ovih paralelnih procesa rizikuje dalje erodiranje poverenja u institucije, ograničavanje funkcionisanja ključnih javnih službi i produbljivanje postojećih društvenih podela, umesto jačanja pravne sigurnosti i institucionalne stabilnosti.

